

Osmo decenija rada »Narodne knjižnice« u Mostaru

Prva javna knjižnica u Mostaru spominje se 1570. godine. Osnivač te knjižnice bio je Karađoz-beg.⁴ Pri pregledu fonda te knjižnice, kojeg su 1948. godine uradili stručnjaci »Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine« utvrđeno je da postoje rukopisi stari i do 700 godina. Vrijedne knjižnice bile su i knjižnica Derviš-paše Bajezidagića i profesora Mustafe Ejubića (Šejh Juje). Knjižni fond tih dviju knjižnica 1890. godine prenesen je u Karađoz-begovu knjižnicu, a odatle je 1950. godine prenesen u Gazi Husrev-begovu biblioteku u Sarajevu.

Iz vremena turske vladavine vrijedno je spomenuti i »Hrvatsku čitaonicu s knjižnicom«, osnovanu 1861. godine. Za vrijeme Austro-Ugarske, mostarske knjižnice radile su u okviru kulturno-prosvjetnih društava »Napredak« i »Gajret« te pjevačkih društava »Hrvoje« i »Gusle«.

Nakon Drugoga svjetskog rata *Gradski narodni odbor u Mostaru* pokrenuo je inicijativu za osnivanjem gradske knjižnice na sjednici održanoj 9. srpnja 1945. godine. Pripremne poslove u biblioteci obavljala je Zlata Jerkić, a od nje dužnost bibliotekara preuzela je Milka Knežević. Početni fond knjižnice koncem 1945. godine iznosio je 7.000 knjiga. Gradski narodni odbor u Mostaru 17. veljače 1946. osnovao je »Narodnu biblioteku« u Mostaru što je i početak službenoga postojanja ove Knjižnice koja je bila smještena na prvom katu restorana *Jagnje*. Dopisom broj: 2522. od 7. XI. 1946. (knjige fašističkog i profašističkog sadržaja - postupak) određen je postupak s knjigama čiji su autori bili neprijatelji režima. Nakon toga *diferenciranja* krajem 1946. godine broj knjiga u Knjižnici pao je na nešto više od 2.000 primjeraka. Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Bosne i Hercegovine dopisom od 27. prosinca 1946. objavilo je odluku po kojoj su »Narodna biblioteka Mostar« kao i sve narodne biblioteke od 1. siječnja 1947. prešle u nadležnost okružnih i sreskih narodnih

odbora. U tom dopisu piše i da se kupovinom knjiga za biblioteku vodi računa o jezičnim i ekonomskim odlikama svoga kraja. U 1950. godini fond knjiga povećao se na 9.000 primjeraka, a registriranih čitatelja bilo je 1.755. Knjižnica je tada preseljena u prostore na prvom katu kuće Mujage Komadine na Lenjinovom šetalištu. Fond knjiga 1955. iznosio je 17.852 primjeraka. Kao institucija, »Narodna biblioteka Mostar« utemeljena je 28. rujna 1956.

U prostore Doma kulture na Rondou »Narodna biblioteka Mostar« uselila je 1959. godine, a raspologala je prizemljem i prvim katom. Knjižni fond je tada iznosio 40.000 primjeraka. Dobivanjem i drugoga kata 1960. otvorena je *Čitaonica dnevnoga tiska*, a 1961. otvorena je i *Čitaonica arhivskog primjerka*. Te godine otvoren je i *Odjel periodike*.

Godine 1965. Knjižnica je posjedovala 88.250 knjiga. Odlukom Savjeta Narodne biblioteke u Mostaru 13. prosinca 1966. godine Jelena Gačić imenovana je upraviteljicom Radne organizacije Narodna biblioteka u Mostaru. U ožujku 1967. otvoreni su *I. i II. dječje odjeljenje*.

U prosincu 1970. godine nabavljen je kombibus opremljen policama za spremanje 2.000 knjiga, koje su bile namijenjene za najudaljenija sela mostarske općine. Bibliobusna služba započela je s 3.800 knjiga, a za taj knjižni fond uspostavljen je abecedni katalog. Eksperimentalni red vožnje dogovoren je s područnim školama i mjesnim zajednicama te je na sjednici Savjeta biblioteke 21. prosinca 1970. godine usvojen red vožnje. Prva je vožnja obavljena sutradan, 22. prosinca 1970. godine. Svakih petnaest dana bibliobus je najprije vozio knjige u 35 sela, a potom se broj smanjio na ukupno 26 sela. Dvije godine, do konca 1972., naizmjenice su se mijenjala četverica radnika biblioteke i vozač. Početkom 1973. godine stalno je zaposlen knjižničar u bibliobusu. Bibliobus je mijenjao red vožnje zbog ograničenog vremena kojim se pokrivala zahtjevna mreža seoskih naselja, a i zbog izrazito loših i slabo održavanih seoskih prometnica. Bibliobus se često kvario, ali je neprekidno radio od 22. prosinca 1972. do 6. ožujka 1978., kad je došlo do velikoga kvara što je iziskivalo nabavku novoga i prostranijega bibliobusa u kojem su bila četiri mjesta za čitanje što je čitateljima na terenu omogućavalo da mogu sjesti, pregledati knjigu kao i mogućnost čitanja dnevnoga i tjednog tiska. Novi bibliobus u promet je stavljen 4. listopada 1978., a u njega je mo-

⁴ Karađoz-beg bio je brat Rustem-paše Opukovića Hrvata (Skrađin ili Butmir iz Sarajevskog polja o. 1500., - Carigrad, 1561.) rođenog u hrvatskoj katoličkoj obitelji. Osmanlije su ga oteli od obitelji i odveli u Carigrad u kojem se školovao te ostvario iznimnu vojnu karijeru te je bio osmanski general. Oženio je 26. studenog 1539. Mihrimah (Merima), kćer Sulejmana Veličanstvenoga koji ga je 1544. postavio za velikoga vezira Osmanskoga Carstva. Karađoz-beg sagradio je džamiju u Mostaru koja se po njemu zove. Po predajama ta džamija sagrađena je na temeljima crkve Sv. Stjepana Prvomučenika.

glo stati 3.500 knjiga. Novim bibliobusom omogućen je odlazak kulturnim djelatnicima glumcima, pjesnicima i dr. koji su obogaćivali kulturne sadržaje u najudaljenijim ruralnim naseljima. Godine 1978. knjižnični fond bibliobusa raspolažao je s 11.000 knjiga iz književnosti i stručnih knjiga iz agronomije. Najviše knjiga bilo je za djecu, najbrojnije čitatelje. U bibliobus se godišnje prosječno upisivalo 2.000 čitatelja, a čitalo se od 10.000 do 12.000 knjiga. Broj čitatelja i čitanih knjiga ovisio je i o prosvjetnim djelatnicima koji su radili u udaljenim seoskim školama. Potkraj 70-ih i početkom 80-ih godina došlo je do velike migracije seoskog stanovništva u urbane sredine, što je dovelo do smanjenja broja učenika u seoskim školama. Tada su mnoge škole zatvorene.

Dakle, od 1970. godine nastupile su *zlatne godine* »Narodne biblioteke Mostar« koja je 25. prosinca 1973. godine konstituirana u Organizaciju udruženog rada s potpunom odgovornošću. Tih godina javila se ideja o izgradnji zasebne zgrade za knjižnicu. Vijeće društvenih službi Općine Mostar održalo je sjednicu 10. svibnja 1973. i imenovalo Komisiju za izradu projektnog programa nove zgrade »Narodne biblioteke« u Mostaru. U komisiju je imenovano 13 članova koji su zauzimali istaknuta mjesta u javnom, političkom i gospodarskom životu Mostara. Na prvoj sjednici održanoj 2. srpnja 1973. za predsjednika Komisije izabran je prof. Dušan Ćapin iz Mostara. Komisija je predložila izgradnju nove zgrade koja bi obuhvaćala 6.000 m². Međutim, nova zgrada nikada nije ni započeta.

Godine 1976. otvorena je *Čitaonica za studentski rad*. Broj čitatelja s godišnjom članskom iskaznicom bio je oko 14.000, a tijekom jedne godine pročitani bi i do 250.000 knjiga. U fond knjižnice godišnje bi stizalo najmanje 5.000 novih knjiga. Dnevno bi kroz sve knjižnične odjele prolazilo prosječno 600 korisnika. Sve to rezultiralo je najvišim priznanjima, a 1981. godine »Narodna biblioteka Mostar« proglašena je najboljom knjižnicom u Bosni Hercegovini. Te godine dobila je ime po Đuri Pucararu-Starom.

U travnju 1992. Knjižnica je bila najveća knjižnica u Hercegovini i jedna od najvećih i najorganiziranijih u Bosni i Hercegovini. Imala je stručno sređen fond od 218.000 knjiga, 14.000 uveza periodike i 32 uposlena djelatnika. Rad Knjižnice bio je organiziran kroz: *Odjel nabavke i obrade knjižnih fondova*, *Posudbeni odjel*, *Odjel čitaonica (periodike, unikatnog primjerka i znanstvena*

čitaonica), *Zavičajna zbirka*, *Dječji odjel*, *Odjel za mladež*, istureni odjeli u gradu i bibliobusna služba za ruralna područja u općini. Bibliobus je kao integralni dio Knjižnice funkcionirao do početka ratnih sukoba 1992. godine.

Desetak tisuća knjiga u studenom 1993. godine iz polurazrušene zgrade uspješno se izmjestiti u *Provu osnovnu školu*. U lipnju 1995. godine knjižnica je ponovno vraćena u svoje obnovljene prostore. Prema analizi Mire Pehar, dugogodišnje ravnateljice Knjižnice u ratnom i poslijeratnom razdoblju od 218.000 knjiga ostalo je 102.000 knjiga i kompletna periodika (14.000 poveza).

Statut Gradske knjižnice Mostar usvojen je 18. studenoga 1996. godine. U 2005. godini broj korisnika bio je oko 3.000, a godišnje bi se pročitalo oko 35.000 knjiga.

Novo organizacijsko preoblikovanje knjižnice bilo je 2004. godine. Skupština Hercegovačko-neretvanske županije na sjednici održanoj 24. svibnja 2004. donijela je Odluku kojom ova ustanova postaje »Narodna knjižnica Hercegovačko-neretvanske županije«.

U Knjižnici se nalaze uvezani dnevni listovi i časopisi po godinama od 1945. do 2005. među kojima su i rijetki časopisi, dokumenti i knjige.

Zlata Jerkić je 1946. godine bila prva bibliotekarka i upravnica u Knjižnici. Poslije Zlate Jerkić dužnost voditeljice Knjižnice preuzela je Milka Knežević. Profesor Mile Ratković obavljao je dužnost upravnika Knjižnice u razdoblju od 1948. do 1952. godine. Jelena Gačić bila je upravnica i direktorica Knjižnice u razdoblju od 1952. do 1980. godine. Od 1980. do 1993. godine direktorica i vršiteljica dužnosti ravnateljice Knjižnice bila je Senija Zekić-Melcher. Mira Pehar je od 1993. do 2014. bila vršiteljica dužnosti ravnateljice Knjižnice. Ravnateljicom Knjižnice 2014. godine izabrana je Julijana Pavlović.

»Narodna knjižnica« raspolaže s prostorom od 800 m². Samostalna je matična knjižnica a organizirana je u tri odjela: odjel nabave i obrade knjižnične građe, služba za rad s korisnicima koju čine posudbeno-informacijski odjel za odrasle korisnike, čitaonica i dječji odjel te služba za opće i zajedničke poslove. Knjižnica je informatizirana i posjeduje on-line bazu podataka u Cobiss programu.

Fond knjiga »Narodne knjižnice Mostar« je oko 130.000 te oko 14.000 novina i časopisa. »Narodna knjižnica« vrši nadzor nad svim

knjižnicama u Hercegovačko-neretvanskoj županiji.

(Korišteni su podaci iz knjige Marinko Jovanović »Kulturna riznica Hercegovine« /O 70. obljetnici osnivanja Narodne knjižnice Hercego

vačko-neretvanske županije u Mostaru (1946. - 2016.)/, Narodna knjižnica Hercegovačko-neretvanske županije u Mostaru, Mostar, 2016. kao i podaci koje je dala ravnateljica Knjižnice, Julijana Pavlović.)

Primljeno: 2018 – 04 – 21

Prof. dr. sc. Marko Dragić
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, Hrvatska